2005 - 1

Cuypersbulletin

jaargang 11 - nummer 1 - april 2005

Nieuwsbrief van het Cuypersgenootschap, vereniging tot behoud van negentiende- en twintigste - eeuws cultuurgoed in Nederland. Verschijnt vier keer per jaar.

Cuypersgenootschap

Colofon

Cuypersbulletin

Nieuwsbrief van het Cuypersgenootschap. Verschijnt viermaal per jaar. Mededelingen, wetenswaardigheden, brieven en korte artikelen kunnen worden ingezonden. Opgenomen artikelen weerspiegelen niet noodzakelijkerwijs de zienswijze van het bestuur.

Redactie: Jean Gardeniers
Redactieadres: Uiverweide 9 6708 LA Wageningen
tel 0317-425330
Opmaak: Joke de Wolf

Cuypersgenootschap

Het Cuypersgenoorschap, opgericht op 15 januari 1984, is een vereniging tot behoud van negentiende- en twintigste- eeuws cultuurgoed in Nederland.

Bestuur:
Dr. V.V. Stissi, voorzitter
Mr. R.H. Vossebeld, secretaris
Drs. J.G.W.R. Dekkers, penningmeester

Dr. H.A. Landheer BA, L.W. Dubbelaar, ir. G.W. Boissevain, drs. J.J.P. Gardeniers, M.G. Looij, leden

Secretariaat: Postbus 575, 6800 AN Arnhem
Tel 026-4438579
e-post: secretaris@cuypersgenootschap.nl

Postbankrek. Nr 4835002, Druten

Afbeelding voorzijde:
NS Station Arnhem van H.G.J. Schelling uit 1950 - 1954 met in sierbeton uitgevoerde rastergevels en een opengewerkte betonnen toren. Dit station verdwijnt binnenkort ten gunste van de bouw van een grootschalig stationscomplex.

Inhoud

Redactioneel	3
Harry Cox (Sankt Ludwig revisited)	4
Chronologie St. Ludwig	5
Excursie	8
Agenda ALV 2005	11
Verslag ALV2004	11
Jaarverslag secretaris 2003	12
Jaarstukken 2004	14
Recensie	18
Divers nieuws van anderen	19
Diamantslijperij	21

Redactioneel

— Jean Gardeniers

Dit eerste nummer van de jaargang 2005 van het Cuypersbulletin besteedt vooral aandacht aan de Algemene Ledenvergadering van het genootschap op 23 april, zoals gebruikelijk ingebed in een excursie. U treft daarom naast de technische en inhoudelijke informatie over deze excursie naar Arnhem diverse vergaderstukken aan: de agenda, het de vorige ALV uitgesproken verslag van de secretaris, het verslag van de vorige ALV, het verslag van de penningmeester over 2004 en de begroting voor 2005.
Met gepaste eerbied begint het bulletin echter met een in memoriam voor Harry Cox, de initiator van de acties rond Sankt Ludwig.
Naast de stukken rond excursie en vergadering vindt u divers nieuws van anderen dat interessant voor leden van het Cuypersgenootschap kan zijn, een signalement van een boek over de voormalige Willibrordkerk in Almelo en een verslag van de onlangs gehouden informatieavond over het gebouw van de Diamantslijperij Maatschappij.
Rest uw redacteur nog te wijzen op het verslag dat Wies van Leeuwen tijdens de ALV zal geven van zijn werkzaamheden aan de Cuypersmonografie. Tot slot het graag herhaalde verzoek tot het inzenden van kopij. Het bulletin is voor de leden, maar ook **van** de leden. Enkelen van u hebben daar al invulling aan gegeven, waarvoor dank.

Sankt Ludwig revisited. Een eerbetoon aan Harry Cox

— René Vossebeld

In de hele monumentenwereld is de zaak Sankt Ludwig een begrip. Het kan ook niet anders. Midden jaren '90 is het grootste monumentenrechtdossier in Neêrlands geschiedenis geopend. In 1997 leek het lot van het enorme kloostercomplex in positieve zin, in monumentale zin beslist. De Staatssecretaris van OCenW wees toen het object als rijksmonument aan. Daarmee was het pand echter niet gered. Er volgden vele rechtszaken. De Raad van State heeft tot twee keer toe bepaald, of liever bevestigd, dat het gebouw inderdaad een rijksmonument is, nadat dat gegeven was aangevochten door de eigenaar van het pand: Meru, de organisatie van Maharishi Mahesh Yogi. Onmiddellijk na de eerste uitspraak, op 12 september 2001 liet Meru reeds aangerukte sloopmachines de fraaie voorgevel bewerken, waardoor deze gehalveerd werd. Ook het bestemmingsplan voor het terrein waarop het voormalig klooster staat werd op een dusdanige wijze gewijzigd dat dat het voortbestaan van het pand niet garandeerde. Ook daarop volgden rechtszaken, tot wederom de Raad van State toe. Op moment van schrijven zijn er twee rechtsmiddelen in stelling gebracht. Enerzijds mediation waarin Meru in vergelijk met de Staatssecretaris wil komen en anderzijds het verzoek tot uitschrijven van het pand uit het rijksmonumentenregister. In alle gevallen, behalve de mediation is het Cuypersgenootschap erbij betrokken geweest of is dat nog.

Even helemaal terug naar de aanvang van de zaak. Het was 1996. In een café in Vlodrop zit een aantal Vlodroppenaren aan hun *Stammtisch*. Het gesprek ging over de plannen rond het voormalig klooster. De nieuwe gebruiker wilde het hele pand slopen ten behoeve van nieuwbouw, te bouwen volgens de vedische bouwprincipes. Er klonk ach en wee totdat een tot dan toe onbekende Vlodroppenaar zich in het gesprek mengde door te stellen dat klagen niets zou oplossen. Beter niet geklaagd, maar zelf de schouders eronder zetten om te proberen de snode plannen bij te sturen. Zijn naam was Harry Cox. Harry, apotheker van beroep had zich nooit met monumenten bezig gehouden. Maar door zijn onverwachte initiatief en enthousiasme voor de zaak verzamelde hij een aantal mensen om zich heen. Het Burgercomité St. Ludwig ontstond. Samen met de Heemkundevereniging Roerstreek werden deze twee organisaties de trekkers van de hele zaak. De secretaris van het Burgercomité was Harry Cox. St. Ludwig nam vanaf toen een groot deel van zijn leven in beslag. Hij stuurde mensen aan, zacht maar dwingend. Hij liet geen middel onbenut om zijn doel, het handhaven van het complex, te bereiken. In dat kader kreeg schrijver dezes eens een telefoontje van hem. Met een zachte stem, vriendelijk maar dirigerend vroeg hij of we niet eens met alle actievoerende partijen om de tafel konden gaan zitten. Ik had nog niet zolang de secretarisfakkel van mijn voorgangster, Bernadette van Hellenberg Hubar, overgenomen en de rechtszaak in eerste aanleg stond voor de deur. De bespreking, in een café in Roermond was de eerste gelegenheid waarbij ik Harry ontmoette. Een keurig beschaafd, maar bevlogen iemand. Al snel werd het duidelijk dat hij een eigenschap had die de monumentenactievoerder niet mag ontberen: een onuitputtelijk doorzettingsvermogen. Daar waar anderen ophouden, het toch niet opgeven, tot het finale doel bereikt is. Zo betrok hij de Duitse buurgemeente in de zaak en had hij veel contact met de RdMz en de Raad voor Cultuur, wat er uiteindelijk toe geleid heeft dat de Staatssecretaris van OCenW geschiedenis ging schrijven door in beroep te gaan tegen de door de gemeente afgegeven sloopvergunning. Dit was de geboorte van belangrijke monumentenrechtjurisprudentie. Er zijn Kamervragen over St. Ludwig gesteld. En er deed zich nog een novum voor in het monumentenrecht. Voor de eerste keer heeft het Openbaar Ministerie de vernielers van het pand vervolgd. In de recente gerechtelijke uitspraak is er voor het eerst een boete (€ 10.000) opgelegd. Handhaving!

Daarna ontmoette ik Harry steeds bij iedere rechtszaak. Tussentijds was er natuurlijk de nodige correspondentie, digitaal, per post en per telefoon. Natuurlijk was Harry niet de enige die zich met de zaak bezighield. Daarmee zou ik de andere bevlogen betrokkenen groot onrecht doen. Maar Harry was toch de initiatiefnemer. Na afloop van een rechtszitting nam hij ons mee naar een lokaliteit.

Op een gegeven moment bereikte mij het bericht dat het hem toch wel veel werd. Hij was er dan ook dag en nacht mee bezig. Laten we daarbij ons goed voor ogen houden dat de tegenpartijen niet voor een kleintje vervaard zijn. Meru trok bij iedere zaak een ander blik gerenommeerde advocaten open. Na gebruik weggooien.... De gemeente Roerdalen kwam telkens met een voor ons niet kloppend, maar wel gedegen verhaal. De uiterst onwillige houding van Meru deed en doet steeds het ergste vrezen. Na de moedwillige sloop in 2001 bleef het daar niet bij. Zo verdwenen systematisch veel dakpannen. Ramen staan wagenwijd open, radiatoren zijn verwijderd. Zo belandde er op 23 december 2003 een schrijven van Fruytier advocaten, ingehuurd door Meru, met daarin een aansprakelijkheidsstelling van alle organisaties die zich voor de monumentenstatus van St. Ludwig hebben beijverd. De schadeclaim luidde: 25 miljoen euro hoofdelijk per bestuurslid. Deze voor het advocatenmétier verwerpelijke daad heeft her en der de nodige deining veroorzaakt. Zo niet bij Harry. Maar kort erop kreeg hij een ander bericht, namelijk dat hij ongeneeslijk ziek was. Tot twee weken voor zijn dood heeft hij zich nog met St. Ludwig bemoeid. De aanstaande rechtszaak, in februari heeft hij uitgebreid de revue laten passeren. Tweede Kerstdag 2004 is zijn laatste dag geworden. Een groot monumentenman is heen gegaan. Harry Cox verdient het eens – zij het helaas postuum - voor het voetlicht gebracht te worden. Het zegt iets over zijn kundigheid, autodidactisch, en zijn enthousiasmerend vermogen dat bij zijn crematie niet alleen vertegenwoordigers van de gelijkgestemde (monumenten)organisaties aanwezig waren, inclusief de RdMz, maar ook vertegenwoordigers van de gemeente die Meru door dik en dun heeft gesteund!

Hij heeft de slotakte van de zaak St. Ludwig niet mogen meemaken. De slotakte is ook nog niet geschreven. het is nu onbekend wanneer deze zal worden geschreven. Het dossier kan nog niet dicht, maar in ieder geval zal één naam onlosmakelijk met St. Ludwig verbonden blijven:

Harry Cox. Zonder hem geen St. Ludwig.

Chronologie Kolleg Sankt Ludwig

Rijksmonument Sankt Ludwig

— Harry Cox en René Vossebeld*

1904-1909
Imposant gebouwencomplex, gebouwd door Duitse Franciscanen als zelfvoorzienend klooster met school en internaat in de bossen van Vlodrop (gemeente Roerdalen) op een steenworp van de Duitse grens. Het is de belangrijkste representant van de in Nederland bewaard gebleven 'Kulturkampf' kloosters.

1978
Verkocht aan het Rijk.

1983
Bestemmingsplan St.Ludwig met het oog op een bestemming als douane-opleiding; dit bestemmingsplan beschermt de ongewijzigde staat van voorgevel en zijgevels en laat slechts beperkte nieuwbouw toe op daarvoor aangewezen plaatsen.
Dit plan werd ingehaald door de bescherming van het gebied als Nationaal Park de Meinweg.

1984
Het Rijk verkoopt St.Ludwig aan Maharishi-organisatie.

1990
De leider van de organisatie Maharishi Mahesh Yogi komt wonen op St.Ludwig

1991
In het kader van het Monumenten Inventarisatie Project voor de Jongere

* Deze chronologie is opgesteld door Harry Cox van het Burgercomité St. Ludwig op 3 februari 2004. Actualisering door R. Vossebeld.

Bouwkunst gooit St.Ludwig hoge ogen om te worden aangewezen als rijksmonument.

1996
In het kader van het Monumenten Selectie Project voor Jongere Bouwkunst wordt in het MSP rapport St.Ludwig de grote cultuur- en architectuurhistorische waarde verder uitgewerkt en onderbouwd.

Oktober 1996
De Maharishi-organisatie komt met plannen voor nieuwbouw waarbij St.Ludwig op termijn zou moeten worden gesloopt, en vraagt en krijgt alvast sloopvergunning op grond van de Bouwverordening in verband met *"dreigende monumentenstatus"*.

November 1996
Staatssecretaris van OC&W verleent voorbescherming als rijksmonument vanwege evident rijksbelang en acuut dreigende sloop, vooruitlopend op aanwijzing in het kader van het Monumenten Selectie Project.

7 oktober 1997
De Staatssecretaris van OC&W wijst St.Ludwig aan als rijksmonument.

November 1997
Commissie van Bezwaar- en Beroepschriften van het Ministerie van OC&W wijst bezwaren van de Maharishi-organisatie, Stichting MERU, tegen de aanwijzing tot rijksmonument af.

December 1997
Aanvraag sloopvergunning door de Stichting MERU.
Bezwaar maken: de Staatssecretaris van OC&W, de Bond Heemschut, het Cuypersgenootschap, de Heemkundevereniging Roerstreek, de Stichting Burgercomité St.Ludwig en een viertal Duitse organisaties en instanties.

22 september 1998
B&W van Roerdalen verlenen de sloopvergunning.
In beroep gaan: de Staatssecretaris van OC&W, de Bond Heemschut, het Cuypersgenootschap, de Heemkundevereniging Roerstreek, de Stichting Burgercomité St.Ludwig; de Duitse organisaties zijn eerder door B&W van Roerdalen niet ontvankelijk verklaard.

November 1998
De Stichting MERU trekt 14 dagen voor de zitting bij de Rechtbank Roermond haar beroep tegen de aanwijzing tot rijksmonument in.

13 september 2000
Rechtbank Roermond stelt de Staatssecretaris van OC&W en de bezwaarmakende organisaties in het gelijk met hun bezwaren tegen de verleende sloopvergunning.
B&W van Roerdalen en de Stichting MERU gaan in hoger beroep.

6 oktober 2000
Het nieuwe bestemmingsplan 'Vedische Universiteit Vlodrop' wordt operationeel na een Uitspraak van de Raad van State. Het nieuwe bestemmingsplan laat zowel toe volledige nieuwbouw als een combinatie van het rijksmonument St.Ludwig en nieuwbouw.

12 september 2001
Raad van State stelt B&W van Roerdalen en de Stichting MERU in het ongelijk.
Twintig minuten na de uitspraak die de sloop dus NIET toeliet, begon de Stichting MERU illegaal met sloop van de voorgevel, met behulp van drie in de voorafgaande dagen in gereedheid gebrachte sloopbeulen.
B&W hebben dit ondanks tal van schriftelijke en mondelinge waarschuwingen niet voorkómen en leggen de sloop pas na 1 uur stil.
De Rijksdienst voor de Monumentenzorg stelt vast dat de schade geheel herstelbaar is. De beschadigde staat wordt geconsolideerd, vooruitlopend op mogelijk later herstel.
De Rijksdienst van de Monumentenzorg en B&W van Roerdalen verklaren dat de monumentwaarde niet is geschaad.

13 november 2001
B&W van Roerdalen verklaren ondanks de voor hun negatieve uitspraak van de Raad van State de bezwaren opnieuw ongegrond.
In beroep gaan opnieuw: de Staatssecretaris van OC&W, de Bond Heemschut, het Cuypersgenootschap, de Heemkundevereniging Roerstreek, de Stichting Burgercomité St.Ludwig.

20 juni 2002
Rechtbank Roermond stelt de Staatssecretaris van OC&W en de bezwaarmakende organisaties wederom in het gelijk.
B&W van Roerdalen en de Stichting MERU gaan weer in hoger beroep.

2 juli 2003
Raad van State stelt B&W van Roerdalen en de Stichting MERU opnieuw in het ongelijk.

30 september 2003
B&W van Roerdalen stellen de Staatssecretaris van OC&W en de bezwaarmakende organisaties in het gelijk en weigeren alsnog de sloopvergunning.

14 november 2003
De Stichting MERU gaat tegen de weigering van de sloopvergunning in beroep bij de Rechtbank Roermond.

17 november 2003
De vertegenwoordiger van de Stichting MERU, de heer Homburg, zegt in een gesprek met burgemeester Offermanns van Roerdalen dat de sloop binnen 60 tot 90 dagen moet zijn geregeld. Dreiging met (laten) in brandsteken van St. Ludwig: *"Meru stopt met de bewaking. […] Vervolgens hoopt men dat er wat gebeurt. Er is sprake van 5000 m^2 asbest* [dakbedekking]. *Als het gebouw in brand vliegt moeten duizenden mensen evacueren." …. Alles bijeen genomen is het veel beter om het gebouw 's nachts in alle stilte te slopen. De sancties die daarop staan zijn te verwaarlozen. Hij verzoekt de gemeente daarbij om medewerking."*

20 november 2003
In brief van B&W van Roerdalen aan de heer J. Uijen van de Stichting MERU wijzen B&W op aansprakelijkheidsrisico van de Stichting MERU *"bij een mogelijk dreigend gevaar als gevolg van het niet nemen van afdoende veiligheidsmaatregelen" … "Wij zullen graag van u vernemen of de opvattingen die uw adviseur tijdens het gesprek naar voren heeft gebracht overeenkomen met de mening van uw bestuur."*

2 december 2003
Uit het antwoord van de heer J. Uijen als bestuursvoorzitter van de Stichting MERU blijkt dat de heer Homburg niet alleen heeft gesproken als adviseur, maar ook als vertegenwoordiger van de Stichting MERU. Diens uitspraken zoals weergegeven in het beknopt verslag worden impliciet in stand gelaten. Er wordt niet ingegaan op de door B&W genoemde plicht tot het nemen van veiligheidsmaatregelen tegen ('per ongeluk') brandstichting. De uitspraak dat *"MERU nooit van plan is geweest en niet van plan is om wat dan ook illegaal of wederrechtelijk te doen"* is dan een loze uitspraak. De heer J.Uijen eindigt dan ook met: *"…AL het benodigde te doen tegen een naar onze ervaring – eufemistisch uitgedrukt – onberekenbare overheid."*

22 december 2003
De Stichting MERU stelt B&W van Roerdalen aansprakelijk, vanwege de weigering van de sloopvergunning en te geringe inspanning van B&W, voor 25 miljoen Euro.

De Stichting MERU vraagt de staatssecretaris van Cultuur om de monumentenstatus van St.Ludwig weer op te heffen. In deze brief ook een poging om de Rijksdienst voor de Monumentenzorg te diskwalificeren en daarmee buiten spel te zetten bij de behandeling van een aanvraag tot opheffen van de monumentenstatus.

23 december 2003
De Bond Heemschut, het Cuypersgenootschap, de Heemkundevereniging Roerstreek en de Stichting Burgercomité St.Ludwig krijgen, vanwege door de Stichting MERU geleden schade met betrekking tot de beoogde nieuwbouw, elk een schadeclaim van 25 miljoen Euro.

24 december 2003
De bestuursleden van de Bond Heemschut, het Cuypersgenootschap, de Heemkundevereniging Roerstreek, de Stichting Burgercomité St.Ludwig krijgen van de incassogerechtsdeurwaarder ieder een aansprakelijkheidsstelling, vanwege door de Stichting MERU geleden schade door vertraging van de beoogde nieuwbouw, met een schadeclaim van 25 miljoen Euro hoofdelijk. *"Nadere rechtsmaatregelen zijn in voorbereiding."*

19 januari 2004 en 28 januari 2004
De Stichting Burgercomité St.Ludwig wendt

zich geschokt en verontrust tot de Staatssecretaris van OC&W in verband met de door de Stichting MERU gehanteerde dreigementen en pressiemiddelen om het rijksmonument St.Ludwig toch nog te (kunnen) slopen.

Maart 2004
Fruytier advocaten stelt namens de Stichting Meru Mediation voor. De Rechtbank Roermond houdt daarop de zaak aan.

30 september 2004
Fruytier bericht dat de aansprakelijkstellingen *"onvoorwaardelijk, maar niet onherroepelijk worden ingetrokken"*.

24 november 2004
De rechtbank bericht de zaak niet langer aan te houden.

3 februari 2004
Rechtszitting van het beroep van de Stichting Meru tegen het weigeringsbesluit van Roerdalen om een sloopvergunning op grond van de Monumentenwet te verlenen.

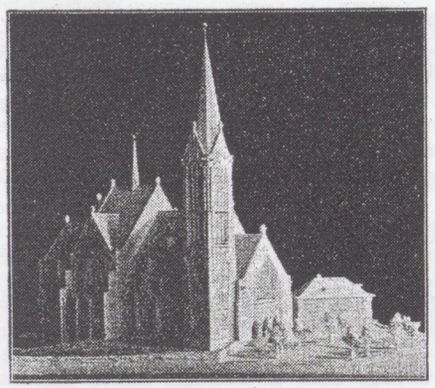

De merkwaardige maquette van de St. Jozefkerk te Arnhem aan de Geitenkamp, naar ontwerp van architect H. C. M. van Beers, waarvan de eerste steenlegging met groote plechtigheid Zondag j.l. plaats vond. Voorloopig wordt de kerk zonder toren gebouwd.

Voorjaarsexcursie op zaterdag 23 april 2005

Vooroorlogse monumenten, wederopbouw en nieuwbouw, een tocht door Arnhem.

— René Vossebeld

De voorjaarsexcursie naar Arnhem start bij de noordelijke uitgang van het NS station Arnhem, de Sonsbeekzijde om 10.00 u. Eerst zullen we een korte stadswandeling maken, daarna wordt de tocht per bus voortgezet. De excursie eindigt tegen 17.30 u. weer bij het NS station.
U kunt zich schriftelijk opgeven voor deze excursie via Uiverweide 9, 6708 LA Wageningen, of per e-mail (marijke.kuipers@wur.nl) onder gelijktijdige overmaking van 25 Euro op girorekening 4835002 van het Cuypersgenootschap te Druten, onder vermelding van "excursie Arnhem". In het bedrag van 25 Euro zijn inbegrepen de organisatiekosten, de busreis en de lunch. Opgave graag vóór 16 april.

Arnhem is een oude vestingstad. In 1233 kreeg de stad aan de Jansbeek stadsrechten. Maar de Romeinen bouwden al ver daarvóór een castellum in Meinerswijk, direct tegen de Rijn aan. Als eerste stad in Nederland ontdeed Arnhem zich van de knellende vestingwerken. De daaropvolgende stadsuitleg is nog grotendeels aanwezig. Wij zullen daarvan een aantal hoogtepunten in onze wandeling meenemen.
Komend uit het ten dode opgeschreven wederopbouwstation kunt U een blik werpen op de laat negentiende eeuwse Burgemeesterswijk en het naastgelegen landgoed Sonsbeek. Het station is betonarchitectuur van Schelling, met een unieke paviljoenachtige noordelijke ingang (Sonsbeekzijde); let even op de akoestiek als u er 's morgens doorheen loopt. Het station zal plaats maken voor een hypermodern stationscomplex, inmiddels al het vierde op deze plek. Als we geluk hebben is het voormalig stationspostkantoor van rijksbouwmeester Peters nog op zijn oorspronkelijke stek te zien. Het is de bedoeling dat dit gebouw gedemonteerd en verplaatst gaat worden.
Waar de spoorlijnen naar het oosten en noorden van het land de nieuwe Zijpse Poort van UN studio kruisen staan we oog in oog met een van de oudste werken van de lokale grootheid Willem Diehl. Het is een kantoorpand in Jugendstil. Aan de andere kant van de poort zien we zijn laatste werk in volle glorie staan: het Vesta gebouw, gebouwd in 1932. Zijn royale Luxortheater (uit 1915-16) is een van de oudste bioscopen van Nederland. Het lijkt een voorbode van Tuschinski te zijn. In het nu leegstaande gebouw zijn interessante vondsten gedaan. Het ligt in de bedoeling ook een blik in het interieur te gaan werpen. Het Willemsplein, waaraan het pand staat, kent meer bijzondere bouwwerken, evenals het aanpalende Nieuwe Plein: bijvoorbeeld de kantoorgebouwen van Dudok (het voormalig kantoor van 'De Nederlanden van 1845') en Roosenburg.
Wat beslist niet mag ontbreken zijn het wederopbouw stadhuis (naar ontwerp van Konijnenburg) en het Huis der Provincie, eigenlijk een stadspaleis of liever een Italiaans Palazzo. Arnhem vindt als bestuurlijk centrum zijn wortels in het historisch feit dat de hertogen van Gelre in de stad hun residentie hadden. Vegter ontwierp het in 1954 opgeleverde gebouw. Onder anderen Hildo Krop verzorgde de kunsttoepassingen.
Wanneer we ons omdraaien zien we aan het einde van de markt de in neorijnlandse gotiek wederopgebouwde toren van de Eusebiuskerk uit 1965, met een lantaarn naar ontwerp van Verlaan. De toren geldt als het sluitstuk van de Arnhemse wederopbouw. De in WO II zwaar getroffen stad is een echte wederopbouwstad geworden.
Gerrit Rietveld heeft een aantal opdrachten in Arnhem verwezenlijkt. De belangrijkste daarvan was de huisvesting van de Hogeschool voor de Kunsten. Het gebouw uit 1959, aan de Rijn in een park gelegen, loopt door in een negentiende eeuws huis; het is vorig jaar uitgebreid met een fraaie ondergrondse vleugel van de hand van Hubert-Jan Henket. Wij gaan een blik in het verrassende interieur werpen.

De afbeelding hiernaast is afkomstig uit 'Geïllustreerd Zondagsblad, uitgave voor de lezers van De Tijd en de Amstelbode', jaargang 1928, 25 maart, nummer 13, p. 102.

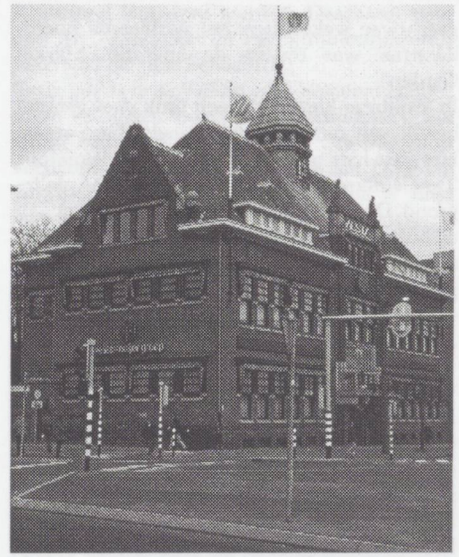

Vestagebouw Arnhem van W. Diehl uit 1930-1931 in een combinatie van expressionisme en traditionalisme.

We blijven nog even bij Rietveld als we de flat 'Hulkestein' passeren. Daarna doen we een landelijke topper aan, het landgoed Den Brink, beter bekend als het KEMA-terrein. Het ligt in de bedoeling hier de jaarvergadering te houden. Vlak hierbij ligt de koepelgevangenis uit 1882 van Metzelaar.
Bewust buiten de stad in het buitengebied gelegen zijn het revalidatiecentrum Groot Klimmendaal en de Bio Mythylschool van Oud. Dit belangrijke Nieuwe Bouwen-complex, opgeleverd in 1960, is verrassend gaaf. Licht, lucht en ruimte waren voor Oud de leidende elementen bij het ontwerpen van dit fraaie complex. Oud zelf zag het als de vervolmaking van Duikers Zonnestraal. De paviljoens staan schuin naar de zon gekeerd. In het midden van het terrein staat het ketelhuis als centrale blikvanger. Het entreegebouw is bovendien gedecoreerd door Karel Appel, bedoeld om de aanwezige zieke kinderen op te vrolijken.
Door Oosterbeek rijdend zien we het grootse gemeentehuis van Renkum naar een ontwerp uit 1956 van Granpré Molière, dat als een belangrijk wederopbouwproject geldt. Als we het dorp bijna verlaten hebben, zien we het negentiende eeuwse hotel Hartenstein, dat nog

geen twee weken lang het geallieerde hoofdkwartier was tijdens de operatie 'Market Garden'.
In Wolfheze komen we een flink deel van het bereik van onze statutaire doelstelling tegen. Het gaat hier om het psychiatrisch ziekenhuis 'De Gelderse Roos' met een bijzondere plattegrond. De specifieke eisen die de gebruiker aan de huisvesting stelde en stelt hebben tot een bijzonder gebied geleid. Als grote verrassing geldt wellicht het voormalig – Nieuwe Bouwen – sanatorium op het terrein van de hand van de Arnhemse architect Rot(s)huizen.

We zullen de lunch combineren met de Algemene Ledenvergadering. Als er tijd overblijft maken we een kleine sightseeing tour door Arnhems beroemde wijk op de stuwwallen Geitenkamp (1918-1929), waarvoor P.J.H. Cuypers adviezen heeft gegeven. Op de heen- en terugweg kan dan even geproefd worden van de grote hoeveelheid landgoederen die Arnhem omgeven.
De verwachting is dat we tegen 17.30 u bij het NS station terug zijn.

Enige literatuur over Arnhem

—Jean Gardeniers

Gegevens over de gebouwen van Arnhem zijn te vinden in het deel over Gelderland van de serie 'Monumenten in Nederland' (Waanders, 2000) en in 'Architectuur en stedebouw in Gelderland 1850-1940' (Waanders, 1995). Specifiek over de elektriciteitsgebouwen (o.a. KEMA) gaat het monumentale 'Trotse kastelen & Lichtende Hallen' van J. Vredenberg (Matrijs, 2003). Het station van Arnhem is terug te vinden in 'Stationsarchitectuur in Nederland 1938/1998' van C. Douma (Walburg Pers,1998). Voor wederopbouwarchitectuur zie 'Toonbeelden van Wederopbouw' van M. Kuipers (Waanders, 2002).
Specifiek over Arnhem gaat de aardige, deskundig geschreven en prettig geprijsde door Matrijs uitgegeven 'Arnhemse Monumenten Reeks', waarvan tot nu toe, van 1996 tot heden, vijftien delen zijn verschenen. Voor ons excursiedoel kunnen relevant zijn: 'De binnenstad' (dl 1), 'Kerken' (dl 2), 'Scholen' (dl 3), 'Willem Diehl architect in Arnhem' (dl 4), 'Volkswoningbouw' (dl 5), 'Johannes van Biesen architect van de gemeente Arnhem' (dl 6), 'St.-Elisabeths Gasthuis' (dl 9), 'Spijkerkwartier en Boulevardkwartier' (dl 11), 'Handel nijverheid en industrie' (dl 12) en 'Wederopbouw' (dl 14).

Jugendstil winkel-woonhuis, Arnhem van W. Diehl uit 1904

Agenda Algemene Ledenvergadering op 23 april 2005

1. Opening
2. Vaststellen verslag van de ALV van 24 april 2004
3. Financieel verslag over 2004 door de penningmeester
4. Verslag kascommissie
5. Vaststellen begroting 2005
6. Verslag activiteiten 2004 door de secretaris
7. Aftreden tweede secretaris
8. Toelichting op stand van zaken
9. Cuypersmonografie door Wies van Leeuwen
10. Mededelingen
11. Rondvraag en sluiting

Verslag van de algemene ledenvergadering op 24 april 2004 te Goes

— Feyoena Grovestins, tweede secretaris

Opening door de voorzitter Vladimir Stissi.

2. Vaststelling verslag van de Algemene Ledenvergadering van 25 oktober 2003.
Het verslag van de ALV van 25 oktober 2003 wordt ongewijzigd vastgesteld.

3. Financieel verslag over 2003
De kascommissie heeft het Financieel Jaarverslag 2003 goedgekeurd.
Een achterstand in de inning van de contributie wordt ingehaald. Vorig jaar zijn er geen acceptgiro's voor de contributie van 2003 verzonden; deze zijn recentelijk uitgegaan. Over de jaren 2001 en 2002 waren nog geen aanmaningen verstuurd naar de leden met betalingsachterstand; ze zijn inmiddels aangeschreven. De acceptgiro's voor de contributie van 2004 worden in juni verzonden. Leden kunnen ook kiezen voor een eenmalig bedrag van 450 Euro voor een levenslang lidmaatschap.
Voor het nieuwe Jaarboek zullen potentiële sponsors worden benaderd. Voor de Cuypersmonografie zal de Gemeente Roermond benaderd worden. Daarnaast worden het Anjerfonds en het Stimuleringsfonds voor Architectuur benaderd.
Vorig jaar is er te weinig geld binnengekomen, maar er waren ook weinig activiteiten. Nu wordt aan het Cuypersbulletin gewerkt en er verschijnen er in ieder geval 2 dit jaar. De leden wordt medewerking gevraagd: kopij is altijd welkom.

4. Vaststelling begroting 2004
Er wordt rekening gehouden met een inhaalslag van de contributies.
Post jaarboek: Dit jaar zullen twee jaarboeken verschijnen; dit betekent een uitgave van 6000 Euro per boek. Dit zal de nodige inspanning aan werving van sponsors betekenen.
Post juridische zaken: Dit zijn kosten die gepaard gaan met rechtszaken; deze post is laag. Er zal per zaak een afweging moeten worden gemaakt, waarbij wordt gekeken naar het belang van de zaak en naar de haalbaarheid. Daarnaast loopt er de zaak Vlodrop; in het onwaarschijnlijke geval dat de Maharishi zijn schadeclaim toegewezen krijgt, is de post juridische kosten niet toereikend.
De begroting wordt goedgekeurd.
Voor de kascommissie 2004 wordt een nieuw lid gezocht. Deze commissie komt 1 à 2 keer per jaar bij elkaar. De heer Valk meldt zich aan en wordt per direct het nieuwe lid van de kascommissie.

5. Verslag activiteiten 2003
De secretaris leest het verslag van de activiteiten 2003, waaronder tientallen acties, voor. (Zie elders in dit nummer van het Cuypersbulletin voor de volledige tekst van dit jaarverslag.)
De voorzitter van de Kring Amsterdam de heer Looyenga wijst op de vergrijzing van het ledenbestand en stelt een herstructurering van de activiteiten voor. Als voorbeeld noemt hij een door de Kring Amsterdam georganiseerde zeer succesvolle excursie waarin de werken van Ed. Cuypers aan bod kwamen, waarbij er teveel aanmeldingen waren. Verder meldt de heer Looyenga dat er een brief, waarin een informatief gesprek wordt aangevraagd naar alle Amsterdamse stadsdelen is uitgegaan; op één stadsdeel na is er positief op gereageerd.

6. Mededelingen
De website www.cuypersgenootschap.nl is sinds deze week in de lucht.
Voor de Cuypersmonografie zijn royale bijdragen van het Stimuleringsfonds voor Architectuur en van het Prins Bernhardfonds binnengekomen, waarmee het eerste jaar gedekt is. Daarnaast komt er waarschijnlijk een tentoonstelling over P.J.H. Cuypers in het NAi.
Twee jaarboeken zijn bijna voltooid.
Er zijn ontwikkelingen op het gebied van het monumentenbeleid gaande. In juli 2004 zal een tijdelijke beleidsregel in werking treden waarin een tijdelijke stop op artikel 3 procedures is vastgelegd.

7. Rondvraag en sluiting
Niets meer aan de orde zijnde, sluit de voorzitter de vergadering.

Jaarverslag Cuypersgenootschap 2003

(verslag zoals uitgesproken door de secretaris op de jaarvergadering van 24 april 2004 te Goes)
— René Vossebeld

Voor het Cuypersgenootschap was 2003 een jaar als andere. Monumentenaanvragen waren wederom de uitwerking van onze aandacht voor negentiende en twintigste eeuwse architectuur. Ook de eigen 'grands projets', het Nieuwe Rijksmuseum en het Hart van Zuid in Hengelo hebben weer de nodige aandacht gekregen. Het betreft dan vooral een kwestie van de oren goed te luisteren leggen en proberen een voet tussen de o zo moeizaam te openen deur te krijgen. Hoe dan ook meerjarenprojecten.
2003 werd het eerste jaar waarin we twee algemene ledenvergaderingen belegd hebben, overigens willen we daar geen gewoonte van maken. Helaas kon er maar één bulletin verschijnen, zij het dat het een bijzonder fraai boekwerkje werd.
Er werd een samenwerkingsverband aangegaan met de stichting Henri van Abbe die in de regio Eindhoven actief is op dezelfde wijze als het Cuypersgenootschap.

Bestuurssamenstelling
Victor Lansink en Petra Brouwer traden op de algemene ledenvergadering die in de 'bank van De Bazel' werd gehouden af. Na vele jaren bestuurslid te zijn geweest trad penningmeester Rens Swart ook af; hij werd door de kascommissie voor de laatste keer gedechargeerd.
Jean Gardeniers, Magda Looij en Feyoena Grovestins werden door de algemene ledenvergadering tot bestuurslid benoemd.

Huishoudelijk reglement en statutenwijziging
Door de laatste algemene ledenvergadering is een huishoudelijk reglement aangenomen waarin een aantal zaken nader geregeld wordt, daaronder het kunnen instellen van werkgroepen. Dat is dan ook prompt gedaan met het instellen van een werkgroep Juridische Zaken.
Op de algemene ledenvergadering is ook een statutenwijziging voorgesteld. Namelijk om het woord "vroeg" van "vroeg twintigste eeuwse architectuur" te schrappen, waardoor naast de negentiende eeuw ook de gehele twintigste eeuw wordt bestreken, iets dat we in de praktijk al doen. Wel hebben we daar een tweederde meerderheid van het totaal aantal leden voor nodig. Wij hopen op uw medewerking.

Jaarboek
De Jaarboeken Cuypersgenootschap 2002 en 2003 hebben het daglicht nog niet mogen aanschouwen. Achter de schermen is er wel degelijk hard aan gewerkt. Wij blijven echter een organisatie van vrijwilligers met veel hooi op onze vork, waardoor we nu zeggen dat beide uitgaven zo spoedig mogelijk bij u op de deurmat zullen belanden.

Handboek voor de monumentenactievoerder
In 2003 is er verder gewerkt aan het opzetten van een landelijk handboek voor de monumentenactievoerder.

Excursies
De voorjaarsexcursie leidde op 5 april naar Venlo. Van verrassende panden in de stad voerde de tocht via een pont naar het majestueuze kloosterdorp Steyl. Wat gebeurt er met dit complex? De gemeente heeft er een grote kluif aan. We keerden via de Grote Heide terug naar de voormalig Gelderse stad Venlo.
De najaarsexcursie vond plaats op 25 oktober en wel in de Kop van Noord-Holland. Van Alkmaar naar Bergen, Schagen en Den Helder met zijn unieke Rijkswerf, de nu in transformatie zijnde Marinewerf Willemsoord uit de negentiende eeuw. Via Huisduinen keerden we terug naar het vertrekpunt.

Acties
Naast de lopende behoudsacties zijn de volgende nieuwe acties opgestart, waarmee het totaal aantal acties op 61 komt:
- Almelo - Willebrordkerk: samen met de stichting Henri van Abbe;
- Arnhem - Stationspostkantoor (Peters): bezwaar tegen niet-toekenning rijksmonumentenstatus ingediend en deelname aan een adviescommissie ter advisering van de gemeenteraad wat verplaatsing van het gebouw betreft;
- Apeldoorn - Station NS: zienswijze ingediend;
- Arnhem - Zuivelfabriek Camiz/Coberco: aanvraag voor rijksmonumentenstatus gedaan;
- Beckum - Boerderij 't Wolfkot gemeentelijk monument: rijksstatus aangevraagd;
- Bloemendaal - Villa Look Out: bezwaar tegen afwijzing monumentenstatus
- Boskoop - Watertoren: adhesiebetuiging inzake verzoek heroverweging RdMz subsidieafwijzing;
- Bovenkarspel - voor het postkantoor (Crouwel) is mede door het Cuypersgenootschap een rijksmonumentenaanvraag gedaan;
- Druten - Centrumplan waarbij het Marktplein flink verpest dreigt te worden: zienswijze ingediend;
- Ede - Acacialaan: bezwaar gemaakt tegen bouw van 3 appartementen tegen beeldbepalende huizen aan;
- Eindhoven - Natuurkundig Laboratorium Philips: artikel 3 aanvraag;
- Haarlem - Raaksterrein: bezwaar tegen afwijzing rijksmonumentenstatus gemaakt;
- Hilversum - Zuiderkerk: bezwaar tegen de afwijzing van de rijksmonumentenstatus;
- Hilversum - Clemenskerk: het bisdom is in beroep gegaan tegen de aanwijzing als rijksmonument;
- Hilversum - Tesselschadekerk: bezwaar gemaakt tegen afwijzing rijksstatus;
- IJlst - Artikel 3 aanvraag voor de schaatsfabriek Nooitgedacht;
- Katwijk - Barakken Marinevliegkamp Valkenburg: het Cuypersgenootschap heeft mede een nieuwe rijksmonumentenaanvraag gedaan;
- Katwijk - Sluisweg 69-115/Meerburgkade (Jesse): sociale woningbouw: bezwaar gemaakt tegen verstrekte sloopvergunning
- Leeuwarden - RK Bonifatiushospitaal (bureau Ed Cuypers): gemeentelijke monumentenstatus aangevraagd;
- Leiden-Aalmarktgebied en Meisjesschool en Jongensschool: zienswijze ingediend;
- Rijswijk - St.-Benedictuskerk (de Jong): zienswijze ingediend tegen sloopvergunning;
- Rotterdam - Boerderij Vlasblom: artikel 3 voor de opstallen op erve Vlasblom aangevraagd; door de RdMz was alleen de boerderij aangewezen en ook deze dreigt lelijk verbouwd te worden;
- Vaals - St.-Jozefkerk (Huysmans): gemeentelijke monumentenstatus aangevraagd;
- Venlo - Watertoren (van Eck): behoudspogingen;
- Vierlingsbeek - Station NS (Douma): gemeentelijke monumentenaanvraag gedaan;
- Vlodrop-Station - Sankt Ludwig: aan de grootste monumentenrechtzaak van Nederland is nog steeds geen einde gekomen; de Raad van State heeft de bezwaren tegen de sloopvergunning gegrond verklaard. De gemeente Roerdalen heeft uiteindelijk de gewraakte sloopvergunning ingetrokken. Meru, de eigenaar, is daartegen in beroep gegaan. Vervolgens is het Cuypersgenootschap door het advocatenkantoor van Meru aansprakelijk gesteld voor 25 mln euro voor geleden schade door Meru door onze bemoeienissen met het voormalig klooster...;
- Zaandam - Hembrugterrein: rijksmonumentenstatus voor vrijwel alle opstallen aangevraagd van de voormalige munitiefabriek en het Defensie testterrein;
- Zutphen - Penitentiaire inrichting Lunetten: rijksmonumentenaanvraag gedaan; deze is niet toegekend, waartegen vervolgens bezwaar is ingediend;
- Zutphen - Noorderhavengebied: rijksmonumentenaanvraag gedaan voor 6 ha industrieel en militair terrein.

Jaarstukken 2004 / Begroting 2005

— Jan Dekkers, penningmeester

Tijdens de algemene ledenvergadering wordt financieel verslag gedaan over het boekjaar 2004, dat volgens de statuten samenvalt met het kalenderjaar. Sloten de jaarrekeningen van de laatste twee jaren met een aanzienlijk verlies, in het boekjaar 2004 kunnen we de touwtjes weer aan elkaar knopen. Hetzelfde geldt voor de begroting 2005. Dat geeft reden tot optimisme. Mede dankzij uw inzet en financiële steun kunnen we de toekomst weer met vertrouwen tegemoet zien.

Toelichting op de exploitatierekening 2004 en begroting 2005

Contributies en giften
Zoals bekend zijn in 2003 door wisselingen van de wacht geen acceptgiro's en geen herinneringen verzonden. Het aantal leden met een betalingsachterstand was daardoor fors opgelopen. In 2004 zijn we begonnen met het innen van de openstaande contributie. Het resultaat overtreft ruimschoots de verwachtingen. Begroot: € 6.775; werkelijk ontvangen € 8.660.
Bovendien kreeg het Cuypersgenootschap € 1.068 aan giften (begroot € 500).
De acceptgiro's voor het jaar 2004 zijn begin 2005 verstuurd. Per 28 februari 2005 hebben 300 leden hun contributie voor 2005 voldaan. Zodra het Jaarboek 2002-2003 verschenen is, ontvangt u een acceptgiro voor het jaar 2005.

Cuypersbulletin en convocaten
In 2004 zag één bulletin het licht. Het tweede bulletin, een nieuwjaarsspecial gewijd aan de reizen van Dr. P.J.H. Cuypers, werd in februari verzonden. In het boekjaar 2005 zal het Cuypersbulletin – zoals vanouds - weer vier maal bij u op de deurmat vallen,
Doordat er diverse convocaten verzonden moesten worden, zijn de porto- en verpakkingskosten vrij hoog.

Reservering Jaarboeken
Zoals in het Cuypersbulletin 2004-2 vermeld, is de verschijning van de Jaarboeken 2002-2003 en 2004 ernstig vertraagd door financiële kwesties. De uitgaven dreigden ons budget ver te overschrijden. In goed overleg met de redactie hebben wij daarom besloten de samenwerking met 010 te beëindigen en de Jaarboeken elders uit te brengen. De kostprijs (inclusief verzending) kan daardoor worden teruggebracht tot ca. € 6000 per nummer.
In 2004 konden we uit de lopende exploitatie € 4000 opzij leggen voor de uitgave van deze Jaarboeken. Bovendien heeft de Rijksgebouwendienst een bijdrage van € 5000 toegekend voor het Jaarboek 2004. De Reserve Jaarboeken bedraagt per 31 december 2004 € 12.260 (vorig jaar € 3601).
Daarnaast staat op de balans nog een reservepotje, uit de Prins Bernhardfonds Monumentenprijs (€ 6.353).
In de begroting 2005 is rekening gehouden met een aanvullende reservering voor de Jaarboeken van € 10.000.

PR: Website
Sinds dit boekjaar beschikt het Cuypersgenootschap over een eigen webstek. In 2005 hopen we de PR activiteiten te verdubbelen.

Excursies en symposia
Door een betere doorberekening van de kosten is het tekort op de excursies teruggebracht van € 563 in 2003 naar € 134 in 2004. We blijven streven naar een kostendekkend niveau.
In december 2005 werd voor het eerst in het bestaan van het Cuypersgenootschap een ledendag georganiseerd, De kosten hiervan bedroegen € 404.

Waardevermindering beleggingen
De reeds ontvangen maar nog niet uitgegeven Prins Bernhardfonds monumentenprijsgelden 1997 zijn gedeeltelijk belegd in het Postbank Hoog Dividend Aandelenfonds en Beleggingsfonds (de rest staat op de Kapitaalrekening. Beliep de waardevermeerdering van deze niet erg risicovolle beleggingen in 2004 nog € 3.113, ook wij ontkwamen niet aan de gevolgen van de recessie. In totaal was sprake van een betrekkelijk geringe waardevermindering (€ 22). Wij hebben als beleid zo weinig mogelijk te kopen en te verkopen en zullen dat in 2005 voortzetten.

Cuypersmonografie
Dankzij de welwillende medewerking van het Prins Bernhard Cultuurfonds, het Stimuleringsfonds voor Architectuur en de provincie Noord-Brabant is onze oud-voorzitter Wies van Leeuwen een jaar vrijgemaakt voor onderzoek ten behoeve van een biografie over Dr. P.J.H. Cuypers. De kosten van het onderzoek zijn geraamd op 82.500 Euro.
Het onderzoek in het Cuypersarchief in het Nederlands Architectuurinstituut en enkele andere archieven is buitengewoon vlot verlopen, zodat Wies eerder dan gepland aan het werkelijke schrijven kan beginnen. Het resultaat van de subsidieaanvraag voor deze tweede fase zien we met vertrouwen tegemoet.

Begroting 2005
De begroting voor 2005 is gebaseerd op de begroting en het uitgavenpatroon van 2004 en geeft de raming van de te verwachten uitgaven voortvloeiend uit bestaand beleid.

Balans 31-12-2003

Activa		Passiva	
Tegoed girorekening	32.189	Eigen vermogen	6993
Tegoed kapitaalrekening	9.336	PBF vrij besteedbaar deel	7156
Waarde Postbank Hoog	12.450	PBF onbenut projectendeel	599
Div. Aandelenfonds	2.272	PFB deel voor Jaarboeken	6353
Waarde Postbank Beleggingsfonds		Reserve Jaarboeken	3601
	454	Stimuleringsfonds voor Architectuur:	
Openstaande advertentiefactuur CB		Voorschot Stimuleringsfonds voor Architectuur t.b.v. Cuypersmonografie	160000
		Vordering Stimuleringsfonds voor Architectuur	160000
Totaal	56.701	Totaal	56.701

Balans 31-12-2004

Activa		Passiva	
Tegoed girorekening	1438	Eigen vermogen	7064
Tegoed kapitaalrekening	31089	PBF vrij besteedbaar deel	7156
Waarde Postbank Hoog Div. Aandelenfonds	12289	PBF onbenut projectendeel	599
Waarde Postbank Beleggingsfonds	2410	PFB deel voor Jaarboeken	6353
		Reserve Jaarboeken	12260
		Stimuleringsfonds voor Architectuur:	
		Voorschotten subsidie.Cuypersmonografie	
		-Stimuleringsfonds voor Architectuur	12023
		-Prins Bernhard Cultuurfonds	1772
Totaal	47226	Totaal	47226

Exploitatierekening 2004

Opbrengsten	Begroot 2004	Rekening 2004	Kosten	Begroot 2004	Rekening 2004
Contributies en giften					
- Contributies 2001-02-03	6775	8660			
- Contributies 2004	10625	770			
- Vooruitbetaalde contributie 2005	0	20			
- Giften	500	1068			
Cuypersbulletin/convocaten			**Cuypersbulletin/convocaten**		
- Advertenties	1000		- Productie	2000	950
			- Verzending en verpakking	1250	931
			Reservering Jaarboeken		4000
			- Jaarboek 02/03	4500	
			- Jaarboek 04	4500	
Verkoop	200	36	Inkoop	200	0
			PR: Website	1000	1378
Excursies en symposia			**Excursies en symposia**		
- Bijdragen excursies	2000	1970	- Excursies	2000	2104
- Bijdragen symposia	1400		- Symposia	1400	404
Acties					
- Restitutie Griffierechten		968	- Juridische kosten	2000	915
- Vergoedingen	200	120			
			Bestuurskosten		
			- Reiskosten	1300	1000
			- Verblijfkosten	200	431
			- Telefoon	400	265
			- Porti	300	102
			- Secretariaatskosten	500	793
			- Contributies en bijdragen	100	80
Diversen			**Diversen**		
- Waardevermeerderingen beleggingen	1000		- Waardeverminderingen beleggingen		22
			- Kosten betalingsverkeer	100	55
- Rente	200	253	- Rente	10	
Overig			Overige kosten en onvoorzien	500	386
			Saldo	1640	50
Totaal	23900	13865	**Totaal**	23900	13865

Reserve jaarboeken

Stand per 31 - 12 - 03	1000
Reservering 2004	4000
Advertentie-inkomsten	227
Bijdrage Rijksgebouwendienst	5000
	12828
	-/-
Onkosten redactie	568
Totaal	12260

Begroting 2005

Opbrengsten		Kosten	
Contributies en giften			
- Contributies 2001-02-03	100		
- Contributies 2004	9855		
- Contributie 2005	10605		
- Giften	500		
Cuypersbulletin/convocaten		**Cuypersbulletin/convocaten**	
		Productie inclusief verzending	3500
		Reservering Jaarboeken	10000
Verkoop	200	Inkoop	100
		Website	1500
		PR	1500
Excursies en symposia		**Excursies en symposia**	
- Bijdragen excursies	2000	- Excursies	2000
- Bijdragen symposia	1500	- Symposia	2500
Acties		**Acties**	
- Restitutie Griffierechten	500	- Juridische kosten	1000
- Vergoedingen	200		
		Bestuurskosten	
		- Reiskosten	1300
		- Verblijfkosten	500
		- Telefoon	300
		- Porti	150
		- Secretariaatskosten	1000
		- Contributies en bijdragen	100
Diversen		**Diversen**	
- Waardevermeerderingen beleggingen	250	- Kosten betalingsverkeer	60
- Rente	250	- Rente	
Overig		Overige kosten en onvoorzien	400
		Saldo	50
Totaal	25960	**Totaal**	25960

Reservering jaarboeken

Te weinig gereserveerd in 2004	5000
Jaartranche 2005	5000
	10000

De Willibrordkerk te Almelo

— Jan Peet

Op 18 april 2004 werd de katholieke Willibrordkerk te Almelo, in 1965 gebouwd naar een ontwerp van de Brabantse architect Jan de Jong, buiten gebruik gesteld. De kerk ontleende een zekere faam mede aan de wandschilderingen die Théodore Strawinsky – zoon van de componist Igor Strawinsky – er in 1968-1969 aanbracht. Het betreft twee friezen van elk 1.20 x 36.00 meter, met in totaal 24 taferelen uit het leven van Jezus. De inventaris van de kerk werd ontworpen door Dom Hans van der Laan en uitgevoerd door onder anderen de edelsmid Jan Noyons. De kerk en het aangrenzende, eveneens door De Jong ontworpen klooster zijn inmiddels gesloopt om plaats te maken voor seniorenwoningen en zorgvoorzieningen (zie ook: *Cuypersbulletin*, 2004-1, p. 9). Om voor een breder publiek iets van de kerk te behouden, hebben de Woningstichting St. Joseph Almelo en de gemeente Almelo in boekvorm een zeer verzorgde, Nederlands- én Engelstalige documentatie uitgegeven.

Het boek, geschreven door de plaatselijke historicus H. Holtmann, beschrijft in enkele hoofdstukken de gebouwen, de wandschilderingen en hun ontstaansgeschiedenis. Ook zijn korte biografieën opgenomen van De Jong en Strawinsky, en een meer uitvoerige schets van leven en werk van Dom Van der Laan. Een afzonderlijk hoofdstuk behandelt de kerkinventaris en het leven van Jan Noyons. Veel afbeeldingen – meest in kleur – tonen de kerk en het klooster, alle wandschilderingen en een groot deel van de inventaris. Voor het overige worden in verband met de kerk enkele hoofdstukken uit de geschiedenis van de parochie behandeld. Opmerkelijk daarin zijn omvangrijke fragmenten uit een brief waarmee De Jong zich in 1992 – tevergeefs – verzette tegen aanpassingen aan zijn kerk.

Aangezien het boek grotendeels is gebaseerd op elders reeds gepubliceerd materiaal, biedt het strikt genomen niet heel veel nieuws. Hoe dan ook is het een mooie publicatie over de architectuur en kunstnijverheid van de Bossche School. Hopelijk inspireert het tot verder onderzoek, waardoor naast het werk van Dom Hans van de Laan ook het veel omvangrijkere oeuvre van Jan de Jong, Nico van der Laan en andere vertegenwoordigers van deze richting meer bekendheid kan krijgen.

H. Holtmann, **De Willibrordkerk Almelo. Het erfgoed van Dom Hans van der Laan, Jan de Jong en Théodore Strawinsky**, Almelo 2004; 126 p., ISBN 90-804077-2-0.
Het boek is te verkrijgen bij enkele boekhandels te Almelo (zie: www.stja.nl), of door overmaking van 21,98 Euro naar rekening nr. 651813034, t.n.v. Woningstichting St. Joseph Almelo, Heetveldsweg 1a, Almelo – onder vermelding van eigen naam en adres.

Divers nieuws van anderen

—Jean Gardeniers

KADOC

In de KADOC Nieuwsbrief van januari/februari 2005 wordt bericht over de start van een promotieonderzoek over de (Belgisch) Limburgse Mijnkathedralen. Enkele jaren geleden werd al een studiedag gehouden over deze parochiekerken met kathedrale allure, gebouwd door de verschillende Limburgse mijnmaatschappijen in de twintiger en dertiger jaren van de 20ste eeuw. Een verslag van deze studiedag en een artikel (in twee delen) over de Mijnkathedralen van Patrik Jaspers zijn verschenen in de Cuypersbulletins 2001-2 en 3.

De vraagstelling van het onderzoek richt zich op de maatschappelijke context waarbinnen de mijnkathedralen tot stand kwamen. Een van de hypothesen is, dat ze kunnen worden beschouwd als een 'statement' van de mijnmaatschappijen, die door de bouw ervan hun gehechtheid aan het katholiek geloof zouden uitdrukken en hun bereidheid mee te werken aan het behoud van 'Limburg voor Christus'. Of daarbij het kerkelijk standpunt over klassenverzoening gedeeld werd is een vraag. Ook aan bod komt de 'receptie' van de kerken. Bekend is dat ze een positieve invloed hadden op de houding van de katholieke Limburgse culturele kringen ten opzichte van de mijnen. De invloed op de bewoners van de mijnplaatsen is minder duidelijk. De kerken waren onderdeel van grootse projecten, waarin ook woningen en andere gemeenschapsvoorzieningen werden gerealiseerd.

De studie bedoelt bij te dragen aan een betere kennis van de religieuze architectuur van het interbellum en van de complexe maatschappelijke realiteit in het (Belgisch) Limburg van de eerste helft van de twintigste eeuw.

In de KADOC Nieuwsbrief van maart/april 2005 staat de aankondiging van een studiedag over het eigen karakter van archieven van architecten(bureaus) en kunstenaars(ateliers) op 27 mei 2005. Deze studiedag wordt door KADOC samen met het Centrum Vlaamse Architectuurarchieven georganiseerd. Op het programma staan vier lezingen en een bezoek aan de aan het thema gewijde tentoonstelling op KADOC. Voor meer informatie zie de website van KADOC (kadoc.kuleuven.be), er kan ook telefonisch (016 32 35 00) een inschrijvingsformulier aangevraagd worden.

Gotiek in Brabant

In oktober 2002 is in Leuven een colloquium gehouden over 'de Brabantse stad'. Ook diverse leden van ons genootschap namen er aan deel. De teksten en het verslag ervan zijn recent verschenen in een nummer van 'Bijdragen tot de Geschiedenis' van de Universiteit van Antwerpen 86ste jaargang - 2003, aflevering 3-4. Afgezien van de overige interessante inhoud is voor ons van belang de bijdrage van Wies van Leeuwen over 'De herleving van de "Brabantse" gotiek in de negentiende eeuw'.

Stichting BONAS

In een recent persbericht meldt de, voor de lezers van het Cuypersbulletin ongetwijfeld bekende, Stichting Bonas de start van de website www.bonas.nl, waarop nu on-line de gegevens beschikbaar zijn gekomen die tot dusver alleen op de studiezaal van het NAi via een computer geraadpleegd konden worden. De oeuvres van 150 Nederlandse ontwerpers zijn geïnventariseerd en van ruim 1500 andere ontwerpers zijn gegevens over één of meer ontwerpen aanwezig.

Op de website worden, behalve de ontwerper, ook bijzonderheden over de ontwerpen vermeld, vaak een korte beschrijving en daarnaast ook het ontwerpjaar, de overige medewerkers aan ontwerp en eventuele totstandkoming, de opdrachtgever, de locatie, nadere gegevens over uitvoering en staat en verwijzingen naar literatuur en archiefgegevens. In veel gevallen zijn tekeningen en/of foto's opgenomen. De Archiwijzer, de zoekmachine op de BONAS-website, verwijst bovendien naar artikelen in architectuurtijdschriften van 1848 tot heden.

Nieuw is verder dat BONAS sinds begin 2004 ook de meest recente architectuur documenteert. Nieuwe gebouwen, interieurs, stedenbouwkundige plannen en tuin- en landschapsontwerpen, waaraan in de vaktijdschriften aandacht werd besteed, worden beschreven, en indien mogelijk, ook van beelden voorzien. Binnenkort zijn ook deze

recente ontwerpen via de website toegankelijk. Van de monografische BONAS-boekenreeks is zojuist het 32ste deel verschenen, gewijd aan het werk van Sybold van Ravesteyn (1889-1983). Daarnaast zijn boeken over A. Broese van Groenau, S. de Clerq, B.T. Boeyinga, H.W. Valk en J.H. Sluijmer in voorbereiding.

LOCUS

In aansluiting op het voorgaande een verwijzing naar een artikel van R. Floor in het laatste nummer (16/2005) van 'LOCUS' (tijdschrift voor studenten en docenten cultuurwetenschappen aan de Open Universiteit) over Nederlandse Justitie-architectuur, het werk van vader en zoon Metzelaar. Zij ontwierpen o.a. de koepelgevangenis in Arnhem.
De auteur bereidt een komend deel van de BONAS-reeks voor over deze architecten.

Architectuur Biënnale Rotterdam

Noach kon zich indertijd beperken tot het bouwen van een ark, waarin hij dan wel een heel blij dorp in moest huisvesten. De huidige discussie over klimaatverandering leidt tot uitgebreidere activiteiten. Onder de noemer 'De Zondvloed' wordt van 26 mei tot 26 juni 2005 de tweede Architectuur Biënnale in Rotterdam gehouden die zich richt op de relatie tussen water en architectuur in Nederland en de rest van de wereld. Tot nu toe speelden watertechnologie, watermanagement en waterpolitiek de belangrijkste rol. Een van de doelen van de Biënnale is "om deze sectorale betrokkenheid te verbinden met de vakgebieden van architectuur, stedenbouw, landschapsarchitectuur en ruimtelijke ordening, in de verwachting dat dit leidt tot oplossingen die meer zijn dan de som der delen." Voor informatie zie de website: biennalerotterdam.nl. Mogelijk komen ook belangen die vervat zijn in de doelen van het Cuypersgenootschap aan de orde.

010

Naast andere interessante zaken kondigt de voorjaarskrant van uitgeverij 010 een voor leden van het Cuypersgenootschap relevante uitgave aan. In september 2005 zal verschijnen 'Architectuur in Nederland in de negentiende eeuw' onder redactie van Auke van der Woud. Het wordt een cassette met drie paperbacks en een inleidende brochure (aangekondigd voor de prijs van 75 Euro). Het eerste boek: 'Eclecticisme. Over moderne architectuur in de negentiende eeuw' is van de hand van Geert Palmaerts, het tweede: 'Alles wat zuilen heeft is klassiek. Classicistische ideeën over bouwkunst in Nederland 1765-1850' van Lex Hermans en: 'Opvattingen over architectuur en geschiedenis in de negentiende eeuw' van Petra Brouwer.
De publicaties zijn drie van de vijf boeken die resulteren uit een in 1995 gestart en door NWO gesubsidieerd onderzoekprogramma aan de Vrije Universiteit. Dit in 2005 voltooide onderzoek richt zich op het helder krijgen van een aantal hoofdthema's die eerder geen of weinig aandacht kregen, zoals de architectuurtheorie in de negentiende eeuw, het eclecticisme, het classicisme en de grote betekenis van de industrialisatie voor het architectonisch ontwerp.
Ongetwijfeld zullen deze publicaties tot veel debat leiden. Uw redacteur hoopt dat te zijner tijd leden van ons genootschap middels bijdragen aan het Cuypersbulletin aan dit debat zullen deelnemen!!

'Paleis voor de laatste arbeiders'

Eind juni en begin juli is er rond de 'Dag van de Architectuur' een openlucht fotomuseum in de binnentuin van het Amsterdamse School wooncomplex in de Pijp in Amsterdam. Bewoners tonen binnenwerelden op lakens in een interdisciplinair kunstproject, dat architectuur en fotografie verbindt en mensen zich bewust laat worden van hun historische architectonische omgeving. Het is een fotoproject in de openbare ruimte met de huidige bewoners in het wooncomplex van de Dageraad in de Pijp. De kunstenares en bewoonster Frederieke Jochems fotografeert bij de mensen thuis en legt hen vast in hun gewone dagelijkse leven in de intimiteit van hun bijzondere interieur. Deze foto's worden geprint op lakens en door de bewoners over hun balkons gehangen, resulterend in een openluchtmuseum in de normaal gesloten binnentuin van het Takcomplex. De opening vindt plaats op 25 juni (17 – 20 u.). Op 1 en 2 juli is de binnentuin geopend van 11 – 20 u. en op 3 juli van 11 – 18 u.
Informatie bij Stichting Het Nieuwe Zuiden: www.franjo.nl, klik op 'kunst-media'.

Behoud de Diamantslijperij Maatschappij

Verslag van de informatieavond op 21 maart 2005

—Jean Gardeniers

Ruim zestig belangstellenden waren aanwezig op de informatieavond over de met sloop bedreigde gebouwen van de voormalige Diamantslijperij Maatschappij aan de Nieuwe Achtergracht te Amsterdam (zie de aankondiging in het Cuypersbulletin 2004-2). De bestuurskamer van het Vakbondsmuseum, het voormalige gebouw van de Algemene Nederlandse Diamantbewerkersbond, vormde de toepasselijke ambiance voor deze avond, gewijd aan de geschiedenis van de Amsterdamse diamantnijverheid en aan het behoud van haar bedreigde gebouwde erfgoed.

Het initiatief voor de avond ging uit van de historicus Daniël Metz. De Weesperbuurtvereniging, het Cuypersgenootschap en het Vakbondsmuseum waren de organisatoren. Belangstelling was al gewekt door artikelen over de problematiek van de diamantgebouwen in het Parool (15.03.05), het NIW (04.03.05) en in enkele nummers van de Plantage-Weesper Buurtkrant (februari en maart 2005). De Universiteit van Amsterdam (UvA) wil de komende jaren een grondige herinrichting uitvoeren van het universiteitsterrein op het Roeterseiland. De fabrieksgebouwen van de Diamantslijperij Maatschappij zouden dan moeten wijken voor nieuwbouw.
Na de opening door de voorzitter van de buurtvereniging werd door Daniël Metz een beknopt overzicht gegeven van de geschiedenis van de Amsterdamse diamantnijverheid. Aan bod kwamen de concurrentie tussen Antwerpen en Amsterdam op dit vlak, de ontdekking van Brazilië en de handelsroute op Lissabon en de vlucht van Spaanse joodse (diamant) handelaars naar Antwerpen ten gevolge van de Inquisitie. Na de val van Antwerpen in 1585 trok een aanmerkelijk deel van deze handelaars naar Amsterdam, waar ze zich vestigden op de eilanden aan de oostkant van de stad, het begin van de latere jodenbuurten.
Wanneer Nederland zelf diamanten gaat halen, met name uit Borneo en (vanaf 1725) uit Brazilië, waarbij het monopolie op het transport verkregen wordt, komt de diamantslijperij sterk op.
De handel in diamanten is nog meer dan andere handel een kwestie van vertrouwen. Dit bevorderde het in eigen hand houden ervan. Dit betekende dat er grotendeels gewerkt werd met eigen familie en eigen kennissen. Zo was en bleef de diamanthandel en -slijperij een joodse negotie. Ondanks godsdienstvrijheid gold voor joden wel een gildeverbod. De magistratuur van Amsterdam heeft echter steeds tegengehouden dat de diamantnijverheid een gildevorm zou krijgen. Daarmee was de diamantindustrie zo goed als de enige tak van nijverheid waarin joden werk konden krijgen.
Aanvankelijk werden de diamanten in handkracht in kleine bedrijven geslepen. Bij de komst van paardenkracht werd de slijperij fabrieksmatig aangepakt. De Diamantslijperij Maatschappij bracht een groot aantal kleine slijpers bijeen in één bedrijf; in eerste instantie was het een financieringsmaatschappij (met 138 aandelen).
Na grote diamantvondsten in Zuid-Afrika in 1867 kwam er een overvloedige aanvoer van ruwe stenen, terwijl er door de economische hausse ook een groeiende vraag was. De arbeiders in de slijperijen voeren er wel bij. Er werden toen verschillende nieuwe bedrijven opgericht. Van de Pijp tot de Jordaan komen diamantfabrieken en de Diamantslijperij Maatschappij verliest haar monopolie. Door te grote aanvoer werd de markt op den duur overstroomd met diamanten, wat leidde tot een zwakkere positie van de arbeiders. In dit klimaat ontstond de Algemene Nederlandse Diamantbewerkers Bond (ANDB).
De eerste steen van het gebouwencomplex van de Diamantslijperij Maatschappij aan de Nieuwe Achtergracht is gelegd in 1845. In de jaren erna zijn de gebouwen en het terrein steeds verder uitgebreid. Het oudste deel van het complex is het eerste 'op stoom aangedreven gebouw' in Amsterdam. In 1895 was er het record van 613 slijpstenen, 430 zaagmachines en in totaal rond de 1000 werknemers.
Een virtuele wandeling door de Nieuwe Achtergracht en omgeving liet zien dat er in dit gebied diverse gebouwen zijn, waaraan de relatie met de diamantnijverheid nog is af te

lezen: betrekkelijk ondiepe panden met een groot aantal ramen. Naast fabrieken zijn ook nog gebouwen aan te wijzen waar de handel in diamanten zich afspeelde.
Een deel van de gebouwen van de Diamantslijperij Maatschappij is afgebroken ten behoeve van gebouwen van de UvA, waarbij ook de zichtas van de Nieuwe Achtergracht onderbroken wordt door overkluizende hoogbouw. Het voorgebouw van het diamantcomplex staat er nog.
Samenvattend: de nog resterende gebouwen van de Diamantslijperij Maatschappij vormen erfgoed dat onderdeel is van de industriële geschiedenis van de stad Amsterdam. De gebouwen maken deel uit van een vroeger veel groter ensemble van diamantgebouwen in deze wijk, waarvan her en der nog herkenbare restanten aanwezig zijn. Dat de gebouwen van de Diamantslijperij Maatschappij mede de activiteiten en de geschiedenis weerspiegelen van een specifieke bevolkingsgroep, i.c. de joodse, maakt de situatie des te pregnanter.

Arjen Looyenga, als vertegenwoordiger van het Cuypersgenootschap, sprak over de criteria die gelden voor de bescherming van negentiende en twintigste eeuwse architectuur. Uitgaande van de tekst van de monumentenwet van 1988 belichtte hij een aantal relevante criteria aan de hand van voorbeeldgebouwen.
Het begrip 'schoonheid' is als behouds-criterium de laatste tijd minder in de aandacht vanwege het subjectieve en tijdsgebonden karakter

Aankondiging van de informatieavond in de Plantage - Weesperbuurtkrant, maart 2005

ervan. De 'cultuurhistorische betekenis' van gebouwen kan een belangrijke rol spelen bij de ondersteuning van de identiteit (van een land, een stad, een bevolkingsgroep). In aansluiting op de recente politieke aandacht voor een historische "canon", pleitte Arjen Looyenga ervoor om nadrukkelijk ook gebouwen daartoe te laten behoren. Gebouwen maken de geschiedenis van een stad leesbaar. De structuur van het landschap, in dit geval door hem 'stadschap' genoemd, wordt onduidelijk wanneer beeldbepalende gebouwen verdwijnen. In het onderhavige geval is het gebouw van de Diamantslijperij Maatschappij een essentieel onderdeel van een voor Amsterdam historisch en ten dele ook nu nog belangrijke nijverheid.
Ook de criteria 'zeldzaamheidswaarde' en 'herinneringswaarde' zijn erbij van toepassing. Als eerste gebouw op stoomkracht is het uniek en als eerste gebouw waarin kleinere slijpers zich bundelden vertegenwoordigt het een moment in de economische geschiedenis.

Bij de opening van de avond betreurde de voorzitter van de buurtvereniging al het afhaken van de aangekondigde spreker namens de UvA. In de discussie na de twee inleidingen werd vanuit de zaal een scherpe oproep gedaan aan de wel in de zaal aanwezige, ambtenaren van de UvA om zich alsnog uit spreken. Het bleef stil.
Overigens heeft het Cuypersgenootschap de gemeentelijke monumentenstatus aangevraagd voor het gebouw van de Diamantslijperij Maatschappij. Het ziet er naar uit dat deze status bereikt wordt. De aanvraag is inmiddels voorzien van twee positieve adviezen aan de stadsdeelraad voorgelegd.
Mede vanwege financiële perikelen worden de verschillende bouwplannen van de UvA op dit moment heroverwogen. De uitkomst zou dus uiteindelijk positiever kunnen zijn dan aanvankelijk gedacht.

Afbeeldingen op de achterzijde:
Voormalig Luxortheater Arnhem uit 1915 - 1916 van W. Diehl. Een van de eerste bioscopen van Nederland met art déco details. De terracotta decoraties zijn van W.C. Brouwer

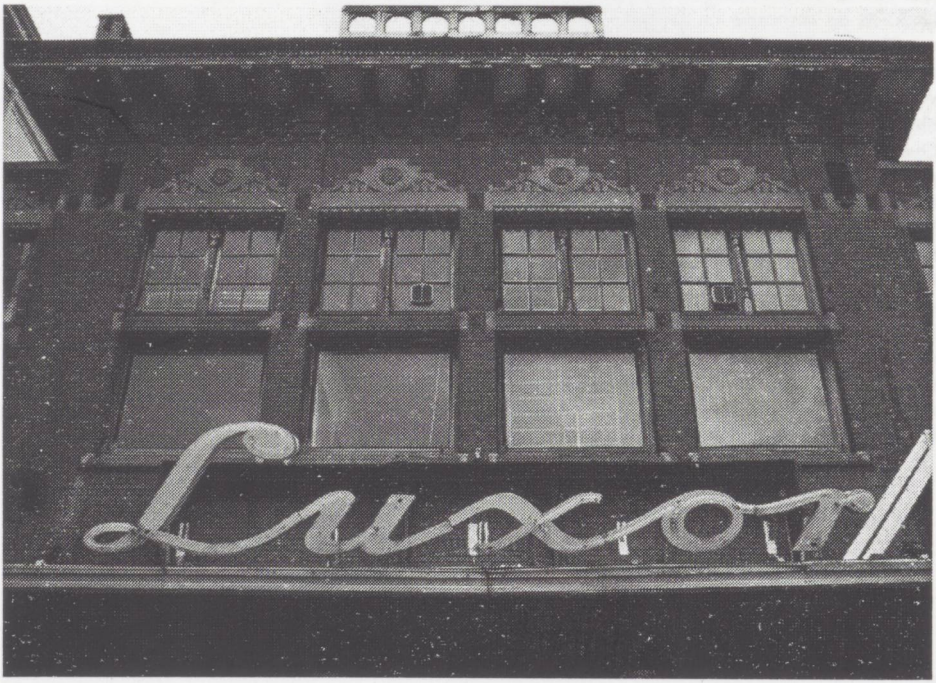
Luxor